

УДК 37.032-053.5

ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ

Болкова З.В., здобувач

Запорізький національний університет

У статті розглядаються актуальні проблеми управління процесом особистісного розвитку учня в сучасній школі шляхом створення сприятливих умов його життєдіяльності за інтересами, запитами та здібностями. Розкриваються принципи змісту та головна мета технології "Управління процесом особистісного розвитку учнів через диференційовані динамічні групи".

Ключові слова: цінності, здібності, диференціація, технологія, особистість, індивідуальний підхід, результативність.

Болковая З.В. ПРОБЛЕМА УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССА ЛИЧНОСТНОГО РАЗВИТИЯ УЧАЩЕГОСЯ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассматриваются актуальные проблемы управления процессом личностного развития учащихся в современной школе путем создания благоприятных условий его жизнедеятельности по интересам, запросам и способностям. Раскрываются принципы содержания и главная цель технологии "Управление процессом личностного развития учащихся через дифференцированные динамические группы".

Ключевые слова: ценности, способности, дифференциация, технология, личность, индивидуальный подход, результативность.

Bolkova Z.V. THE PROBLEM OF PROCESS OF MANAGEMENT OF PERSONAL DEVELOPMENT / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

This article deals with the process of Personal Pupils' Development in modern school with the help of creation favorable conditions of their vital activity according interests inquiries and abilities. The main aim of technology and principals of the contents are revealed in management of process of personal pupils' development through differentiated dynamic groups.

Key words: value, abilities, differentiation technology, personality, individual approach, result.

Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні згідно з державною національною програмою "Освіта" є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного й морального здоров'я. Вирішення цього завдання передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту й методів навчально-виховного процесу, спрямованого саме на розвиток особистості учнів [1, 2]. Гуманістичний підхід до виховного процесу передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованця. Необхідність індивідуального підходу визначається тим, що будь-який вплив на особистість здійснюється через її індивідуальні особливості, темперамент, своєрідність характеру, здібності, інтереси, нахили, що дозволяє обирати найбільш ефективні шляхи взаємодії особистості з навколишнім світом.

Проблема розвитку особистості розглядається в роботах багатьох сучасних науковців: І.Беха, К.Береговенко, Б.Вульфова, О.Газмана, С.Карпенчука, Я.Коломінського, В.Рибалки, В.Черкашенко. А також у наукових дослідженнях Б.Ананьєва, В.Андрущенко, О.Бодальова, І.Кона, П.Лушина, А.Мудрік, В.Мухіна та інші.

Процес виховання в Запорізькому навчально-виховному комплексі № 19 можна представити як сукупність дій вихователя і вихованця в процесі їхньої діяльності й спілкування, що забезпечує взаємодію індивіду з оточуючим світом, формування його ставлення до дійсності (людей, до себе, сім'ї, праці, держави, природи, світу речей тощо). Цей процес передбачає послідовну зміну мети, завдань, змісту, методів, форм, умов, необхідних для розвитку особистості й досягнення визначених позитивних результатів.

Педагогічний колектив школи працює над головною метою національної системи освіти України – створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості, як громадянина України, сформувати покоління, здатне навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства [2, 2].

Школа йде шляхом оновлень у системі виховання, ставлячи перед собою мету: підвищення якості виховання кожної дитини з максимальним урахуванням її здібностей, нахилів, інтересів, стану здоров'я.

Мета реалізується через систему таких виховних завдань:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів;
- реалізація індивідуального підходу до особистості;
- охорона й зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я;

- забезпечення базової культури, розвиток естетичних потреб і почуттів;
- формування екологічної культури, гармонізація відносин особистості з природою;
- спонукання зростаючої особистості до протидії проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності;
- розвиток творчих здібностей, підтримка обдарованих учнів;
- створення та розвиток цінностей громадянського суспільства.

Виховна робота школи розглядається у **двох аспектах**:

1. Як цілеспрямована, взаємозв'язана сукупність позаурочних заходів, що організують дозвілля учнів. Структурними основами цієї системи є різноманітні гуртки, об'єднання за інтересами, студії, де знаходять задоволення своїх потреб більшість учнів нашої школи, а також набір колективних творчих справ, яскраві традиції, які об'єднують дітей і дорослих у колектив однопідприємців.
2. Як цілісний освітній процес, що обіймає та інтегрує навчальні заняття і позаурочне життя дітей, різнобічну діяльність та спілкування за межами школи, вплив соціального, природного, предметно-естетичного середовища.

Виховна система нашої школи – не додаток до навчального процесу, а найважливіша умова розвитку школи в цілому і виконує в ній особливу, стержневу роль. Ми розглядаємо свою школу передусім як виховний заклад, що сприяє духовному збагаченню кожної особистості, створенню умов для її самореалізації в різних видах творчої праці, задоволенню потреб та інтересів.

На наш погляд, усе, що робиться в школі, повинно мати глибокий моральний зміст. Школа керується інтересами й потребами дітей, прагне стати улюбленим місцем, де вони могли б жити повноцінним духовним життям.

Виховна система школи – явище динамічне, воно народжується, удосконалюється, оновлюється.

Управління виховною системою здійснюється через конкретизацію цілей виховання, розширення видів діяльності, запровадження новацій у виховний процес, діяльність класних керівників і працівників психологічної служби, для коригування та удосконалення стосунків, розширення взаємодії з середовищем. **Організація взаємодії дитячих колективів** у школі включає ряд **етапів**:

1. Вивчення стосунків, інтересів і потреб.
2. Формування системи взаємодії, відносин, організаційних форм.
3. Організація спільних форм дозвілля, взаємодії класів, гуртків і клубів, зустрічей з цікавими людьми, запрошення творчих колективів, взаємодії з батьками.
4. Консультування: психологічне – дітей, педагогічне – батьків, органів самоврядування учителів та учнів.

У школі створено комп'ютерний інформаційний банк даних про кожну дитину, який аналізується і коректується за потребою заступником директора з виховної роботи, класними керівниками, що допомагає скоординувати особистий шлях розвитку кожного учня класу, школи, а також власні шкільні технології супроводу, виховання, навчання.

Такі технології, як "Технологія внутрікласної диференціації", "Технологія виховання та розвитку дітей за інтересами", лягли в основу створеної "Технології управління процесом особистісного розвитку учнів через диференційовані динамічні групи".

Мета та завдання технології

Головна мета: Формування конкурентно здібної творчої особистості, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення з врахуванням індивідуальних особливостей кожного за принципом диференційованого підходу в вихованні, навчанні та розвитку [3].

Завдання:

1. Вивчити індивідуальні особливості кожного учня, його інтереси та потреби.
2. Орієнтувати кожного учня на розвиток його нових психологічних можливостей: проектування особистості, організація та керування процесом її розвитку.
3. Виховувати позитивні риси характеру: обов'язковість, чесність, організованість, доброти, щирості, поваги до старших, співпереживання, вимогливості до себе.
4. Залучити до виховання учнів, їхніх батьків, громадськість.

5. Розробити алгоритм дій адміністрації, класного керівника, педагога-організатора, органу самоврядування щодо реалізації диференційованого процесу кожного учня на основі створення динамічних груп.

Технологічний покроковий опис:

Управління виховною роботою в школі за створеною технологією спрямоване на взаємодію всіх учасників освітнього процесу: учнів, педагогів, батьків [4, 2].

1. Вивчення особистості

Перший крок цієї технології – це система вивчення особистості, яка є головним етапом технології навчання, виховання, супроводження, розроблених раніше школою [5].

1. Стан здоров'я дитини

Щороку проводяться поглиблені огляди дітей лікарями-спеціалістами. Результати цих оглядів узагальнюються в карти здоров'я класу з індивідуальними рекомендаціями лікарів щодо навантажень: всі педагоги зобов'язані керуватись ними під час робіт з дітьми на уроці і у позаурочній діяльності.

2. Темперамент

Для створення оптимальних стосунків у класі під час уроку чи у вільний час дуже важливо знати темпераменти своїх вихованців та наукові висновки щодо організації діяльності різних типів темпераментів та їх взаємодії. Педагог у своїй роботі користується картою темпераментів класу з рекомендаціями психологів.

3. Рівень психічних процесів

Психологічною службою на початку року проводяться обстеження кожного учня, визначається рівень психічних процесів: пам'яті, уваги, уяви, розвитку мови. Ці дані заносяться до комп'ютерної програми, а також до навчального паспорту класу. На малих педрадах та консультаціях психолог дає роз'яснення щодо вибору методів роботи з тим чи іншим учнем згідно з віковими особливостями, готує рекомендації для індивідуальної роботи на уроках та в повсякденному житті кожної дитини.

Протягом року шляхом спостережень та діагностичної роботи аналізується динаміка змін розвитку цих психічних процесів.

4. Рівень інтелектуальних здібностей

Психологічною службою разом з учителями проводиться діагностика розвитку в учнів здібностей аналізувати, комбінувати, планувати та розмірковувати. Це дає змогу спланувати індивідуальний шлях роботи для кожної дитини і дібрати необхідний рівень завдань, згідно з рівнем умінь. Усі дані заносяться до комп'ютерної програми, аналізуються і коректуються за потребою.

5. Рівень вихованості

Під рівнем вихованості розуміють ступінь сформованості найважливіших якостей особистості [6]. Кожен показник вихованості оцінюється за рівнем його сформованості. При виведенні оцінки рівня вихованості учня враховується педагогічний інструментарій залучення учня до самооцінки. Система узгодження самооцінки з оцінкою дозволяє самому учню коректувати свої відношення зі світом, керувати собою, займатися самовихованням для досягнення кращого результату та успіху. Дані занесені до комп'ютерної програми. Динаміку рівнів вихованості можна простежити за допомогою діаграм.

6. Характер взаємовідносин у класі

Аналіз взаємовідносин учнів, без якого неможливе їх розуміння – важлива задача педагога. Психолог допомагає учителю визначити міжособистісні стосунки в класі для того, щоб допомогти доцільно розподілити й організувати спільну діяльність дітей з врахуванням індивідуального статусу в класі.

7. Сімейні відносини

Вчителю необхідно знати ставлення батьків до організації навчального процесу в школі. Адже мотив діяльності дітей у школі формується перш за все в сім'ї. І без підтримки сім'ї сам вчитель не досягне тих вершин, до яких можливо добратись у співдружності із батьками. Ця робота проводиться шляхом анкетувань, бесід.

Батьки, які є головними замовниками на освітні послуги своєї дитини, повинні бути однодумцями та помічниками в навчальних та виховних заходах. Ретельне вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини за параметрами занесені до комп'ютерної бази даних школи. Така інформація є головною складовою для організації диференційованого підходу у вихованні, навчанні та розвитку кожної дитини.

Паралельно з "Технологією внутрішньокласної диференціації" (Г.Тандура) навчання учнів за чотирма рівнями, була розпочата робота з розробки критеріїв рівневого виховання учнів школи шляхом розподілу за динамічними групами, з метою створення умов для розвитку особистості кожного учасника виховного процесу, як особистісного "Я".

II. Визначення критеріїв розподілу класу на динамічні групи

Перша динамічна група

"Позитивно-мотивована група з акцентом на суспільно-особистісне затвердження"

Найбільш активні учні, які прагнуть до використання всіх можливостей для свого всебічного розвитку. У них яскраво виражена потреба в пізнавальній діяльності, прагнення вести суспільну роботу, бажання приносити користь працею, використовувати свої інтереси на користь колективу. За ними йдуть учні.

Друга динамічна група

"Позитивно-мотивована група з акцентом на особистісно-суспільне утвердження"

Група з обраним ставленням до позаурочних занять. Вони вибірково ставляться до змісту і форм позаурочної діяльності. У них більш яскраво виражені інтереси до спорту, мистецтва, технічної творчості. Найменшу увагу вони приділяють обов'язковим навчальним заняттям.

Третя динамічна група

"Пасивно-мотивована група"

Школярі з пасивно-спостерігаючим ставленням до позаурочної діяльності. У цій діяльності вони виконують роль пасивних слухачів, спортивних вболівальників, формальних виконавців. До школи їх залучає не сам предмет знань, а спілкування з товаришами.

Четверта динамічна група

"Негативно-мотивована група" (група ризику)

Група школярів з негативним ставленням до позаурочних занять. Це педагогічно занедбані діти, учні, які прагнуть "вільного життя" без педагогічного контролю вдома, на вулиці [7, 6].

Згідно з критеріями вивчення особистості за параметром, кожен класний керівник представляє свій учнівський колектив за розподілом на динамічні групи.

У комп'ютерній програмі фіксується вся база даних у "Паспорті особистісного розвитку класу", що є джерелом інформації для кожного педагога щодо організації диференційного підходу у виховному процесі.

III. Підготовка класного керівника до роботи за цією технологією

1. Вимоги до класних керівників:

Робота за цією технологією потребує від класних керівників додаткових знань, вмінь, що відображається такими вимогами:

1. Освоєння системи вивчення особистості за визначеними параметрами.
2. Вивчення вікових, психологічних особливостей учнів.
3. Вивчення критеріїв розподілу учнів класу на динамічні групи.
4. Підбір форм та методів виховної роботи з кожною динамічною групою.
5. Розподіл функціональних обов'язків внутрішньокласної діяльності з метою корекції соціальної позиції кожного учня та статусу в класному колективі.
6. Вивчення алгоритму дій з батьками з метою реалізації виховної роботи за динамічними групами.
7. Оволодіння власними шкільними технологіями навчання, виховання, супроводження:
 - "Технологія медико-оздоровча";
 - "Технологія психолого-педагогічного супроводу навчання та розвитку";
 - "Технологія виховання за інтересами";
 - "Технологія внутрішньокласної диференціації";
 - "Технологія екологічного виховання".
8. Аналіз динаміки змін складу динамічних груп.

2. Організація методичної роботи класного керівника

Методична підготовка класного керівника:

1. Самоосвіта

Робота вчителя – це постійна робота над вдосконаленням своїх професійних знань. Однією з форм такої роботи є самоосвіта. Проблемна тема, над якою працює педагог, проходить через плани самоосвіти, результати роботи мають відображення в самозвітах два рази на рік, заслуховуються на методичному об'єднанні класних керівників, оперативних засіданнях при заступнику директора з виховної роботи.

Робота класного керівника примножує необхідність постійно вчитись, для того, щоб процес виховання для кожної дитини в школі став продовженням комфортного життя.

2. Методичне об'єднання класних керівників

Методичне об'єднання класних керівників – структурний підрозділ внутрішкільної системи управління виховним процесом, яке координує науково-методичну та організаційну роботу класних керівників. Його робота спланована для формування у вчителів уміння плідно працювати з учнями, враховуючи інтереси й запити самих школярів, індивідуальний підхід у виховній роботі, охоплює питання планування, організації та ефективності виховного процесу.

3. Школа молодого класного керівника

Охоплює починаючих та молодосвідчених класних керівників.

Головна мета – створення найкращих умов для розкриття можливостей, професійних інтересів і здібностей педагогів, сприяння оволодінню створеною системою виховної роботи в школі.

IV. Організація диференційованого підходу у виховній роботі за принципом розподілу класу за динамічними групами

1. Планування роботи

Уся виховна робота планується за результатами психолого-педагогічної діагностики, попереднього прогнозування за принципом диференційованого в організації активної діяльності кожної динамічної групи. На основі визначення завдань складається план виховної роботи. Під час планування цієї роботи кожного класу з урахуванням динамічних груп, враховуються вікові та індивідуальні особливості учнів, фактично існуючі умови та виховуюче середовище, можливості їх використання. У процесі планування передбачаються не тільки врахування усіх факторів та обставин, які позитивно можуть вплинути на процес спільної діяльності та спілкування, але й контроль за процесом розвитку й вихованості, що забезпечуватиме інформацію про фактичний стан справ та даватиме змогу прийняти обґрунтовані управлінські рішення. План виховної роботи класного керівника включає такі розділи:

1. Аналіз виховної роботи за минулий рік у кожній динамічній групі.
2. Динаміка змін складу динамічних груп класу.
3. Мета та завдання поточного року.
4. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу за розподілом на динамічні групи.
5. Основні напрямки діяльності в кожній динамічній групі.
6. Індивідуальна робота з учнями.
7. Робота з громадськістю та батьками.

2. Самоврядування

Учнівське самоврядування – це участь дітей в управлінні й керівництві справами свого колективу. Учнівське самоврядування допомагає школярам організувати власне життя і життя своїх товаришів. Досвід взаємостосунків, вирішення конфліктів, виявлення і захисту своїх інтересів набути у школі стане багажем, з яким діти вийдуть у доросле життя. Учнівське самоврядування є першим помічником педагогічному колективу в організації виховного процесу. Цінність організації учнівського самоврядування полягає в тому, що учні глибоко й всебічно проникають в сутність своїх справ та обов'язків. Структура органів динамічна, варіантна.

Аналіз результатів роботи за технологією

1. Аналіз даних у комп'ютерній програмі

Вивчаючи дані в комп'ютерній програмі, можна провести аналіз рівня вихованості учнів, рівня розвитку класних колективів, зайнятості учнів у гуртковій та факультативній роботі.

2. Складання моделі діяльності класного керівника за результатами роботи в класному колективі з урахуванням здібностей та нахилів учнів

На підставі вивчення даних комп'ютерної програми формується модель діяльності класного керівника й карта результативності його роботи.

3. Планування індивідуально-корекційної роботи з учнями IV динамічної групи

Це групи дітей, які постійно потребують посиленої уваги і знаходяться на класному та шкільному обліку. Складається план індивідуальної роботи, карта особистісних досягнень, проводяться індивідуальні бесіди, зустрічі з інспектором ДКМ, залучення до гуртків, спортивних секцій, відвідування сімей, у яких виховуються ці діти. Класні керівники створюють банк даних дітей "групи ризику", ведуть карти індивідуальних спостережень за відвідуванням учнями уроків у школі, проводять анкетування, складають індивідуальні картки психолога – педагогічного розвитку підлітка.

4. Аналіз динаміки змін за рік

У результаті роботи з учнями за цією технологією спостерігалася динаміка росту рівня вихованості учнів, знизився відсоток правопорушень, зменшилась кількість учнів, які знаходяться на шкільному обліку.

5. Контроль адміністрації з проблемної теми

Постійно здійснюється контроль за роботою з цієї проблеми. Він здійснюється у вигляді звітів педагога про результати роботи на малих педагогічних радах, засіданнях МО, зборах при директорі, заступнику директора з виховної роботи і має кінцевий результат у вигляді узагальнюючої довідки або методичного наказу.

Модель випускника школи

Уся робота за цією технологією спрямована на виховання свідомої особистості, яка відповідає критеріям створеної моделі випускника школи і відслідковується з дошкільного віку до випуску з школи.

ВИСНОВКИ

1. Ця технологія може бути використана в будь-якій школі, класному колективі.
2. Завдяки цій технології можливе забезпечення формування конкурентоздійної творчої особистості, яка здатна на самовизначення, самореалізацію та самовдосконалення.
3. Кожен етап роботи передбачає психолого-педагогічну допомогу учню в становленні його суб'єктивності, соціалізації, життєвого самовизначення.
4. Найвищий результат діяльності досягається завдяки формуванню в особистості культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати своє повсякденне життя, визначати його лінії [8, 6].

Результати роботи переконують у тому, що педагогічний колектив ЗНВК № 19 обрав оптимальний шлях у вирішенні головної мети виховної роботи. Школа стала для дитини помічником у її життєвому виборі, формуванні навичок самореалізації, самозахисту, досягненні всебічної, особистісної гармонії. Ми вважаємо, якщо школі вдається реалізувати процес затвердження та самоствердження особистості як позитивний результат, створюючи при цьому необхідні умови, вона дійсно стане для дитини другою домівкою, справжнім "островком дитинства".

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніскіна Н. Управлінське забезпечення саморозвитку особистості школяра // Виховна робота в школі. – 2006. – № 8. – С. 2-26.
2. Береговенко К. Створення умов для самореалізації особистості // Виховна робота в школі. – 2000. – № 8. – 40-45.
3. Приходченко К. Комплексний підхід до виховання творчої особистості // Рідна школа. – 1998. – № 4. – С. 18-25.
4. Алексеєнко Т. Методичні поради з формування культури взаємин: учитель-батьки-діти // Шкільний світ. – 2005. – № 1. – С. 2-6.
5. Бех І. Наукове розуміння особистості як основа ефективності виховного процесу // Початкова школа. – 1998. – № 1. – С. 2-7.
6. Дольна І. Виховати людину // Виховна робота в школі. – 2005. – № 9. – С. 4-8.
7. Концепція превентивного виховання дітей та молоді. Затверджено Президією АПН України 25.02.98 р. Протокол № 1-7/3-21 // Учитель. – № 1-3. – 2000. – С. 6-11.
8. Комплексна програма виховання особистості // Шкільний світ. – 2005. – № 10. – С. 6-14.